

Część 1
Dzieje kolekcji i stan opracowania

Dzieje kolekcji średniowiecznych rękopisów łacińskich przedwojennej Biblioteki Narodowej (dalej też: BN) i jej opracowanie można podzielić chronologicznie na kilka odrębnych okresów, od zbiorów rękopiśmiennych powstałych w XVIII i na początku XIX w. do podejmowanych w XXI w. badań¹.

Pierwszy okres, umownie określony jako warszawski, to czas gromadzenia księgozbiorów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Królestwie Polskim – do 1832 r. Przedmiotem analizy będą zbiory rękopiśmienne Biblioteki Załuskich, biblioteki poruckiej Tadeusza Czackiego, biblioteki puławskiej Czartoryskich, biblioteki Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk i Biblioteki Publicznej przy Uniwersytecie Warszawskim. Datę końcową wyznacza wywiezienie zbiorów tych bibliotek do Rosji (oprócz Biblioteki Załuskich, która została skonfiskowana już w 1794 r.) i ostatecznie złożenie ich w petersburskiej Cesarskiej Bibliotece Publicznej. Drugi okres to czas pobytu rękopisów w Petersburgu, gdzie od połowy XIX w. stały się przedmiotem badań badaczy z różnych krajów, głównie Polaków. Okres trzeci obejmuje dwudziestowieczne losy rękopisów, które rewindykowane z Rosji w latach dwudziestych i trzydziestych XX w., złożone zostały ostatecznie w powstałej formalnie w 1928 r. Bibliotece Narodowej. W tym też czasie trafiły tam również rękopisy z innych bibliotek i zbiorów prywatnych, w tym Biblioteki Wilanowskiej, w której znajdowały się także rękopisy średniowieczne. Cezurę chronologiczną wyznacza październik 1944 r., kiedy to niemieckie oddziały podpaliły zbiory specjalne, znajdujące się w Bibliotece Krasieńskich na Okólniku. Czas powojenny to przede wszystkim przywoływanie rękopisów z pamięci i podejmowane próby oszacowania wielkości oraz charakteru zniszczonego księgozbioru. Oprócz dziejów samych księgozbiorów ważne jest określenie stanu wiedzy o rękopisach, przede wszystkim średniowiecznych. Konieczne jest ustalenie zarówno kręgu osób pracujących z rękopisami (bibliotekarzy, uczonych), jak i opracowań na temat księgozbiorów średniowiecznych lub choćby pojedynczych kodeksów. Jak postaram się wykazać, pomimo licznych prób podejmowanych w ciągu dwóch stuleci wiedza na temat łacińskich rękopisów średniowiecznych, które znalazły się przed wojną w Bibliotece Narodowej, nadal ma charakter fragmentaryczny.

---

1 Traktując o rękopisach przedwojennej Biblioteki Narodowej, posługuję się sygnaturami nadanymi w Cesarskiej Bibliotece Publicznej w Sankt Petersburgu i używanymi w bibliotece warszawskiej przed wojną. Wbrew powszechnemu zwyczajowi cytowania tych sygnatur, w wypadku rękopisów papierowych dodaję w sygnaturze adnotację „ch.” w celu uniknięcia pomyłek, do których dochodziło często w XIX w.